

(297-299), Palerm (300) i ja fent un salt important, el mateix emperador, amb el qual el 1162 és negociada una concòrdia (359).

Tant la part d'estira i arronsa entre feudals bel·licosos com la dedicada a les negociacions pròpiament diplomàtiques, són completades amb sengles capítols d'estudi, que per mitjà de mapes ens il·lustren d'allò que respectivament representà per a la presència de Catalunya tant en terres veïnes com en d'altres de més allunyades la relació més o menys internacional.

El volum que ens ocupa és numerat amb un 1.1, cosa que vol dir que el sol volum primer tindrà més d'un llibre. A tots els que treballen en la seva continuïtat m'atreviria, demanant disculpa per endavant que extremessin la cura a controlar el text. En el del volum present s'hi ha esmuntat qualque falta garrafal. El núm. 136 (441) comença amb un monosíl·lab: "[H]e" (!); ha de dir "[N]e"...; en algun cas la puntuació podria ésser més encertada com en el núm. 137, línia 3 del text: "...oriatur litis, dissentio et plerumque..."; m'atreviria a proposar: "...oriatur litis dissentio et plerumque..."; on s'és vist lligar amb un 'et' un substantiu i un adverbi? Ara uneix dos verbs en subjuntiu: 'oriatur', 'negentur'.

Afegim que en general el text llatí es llegeix correctament. Esperem els vinents.

Josep Perarnau

Gottesschau und Weltbetrachtung. Interpretationen zum "Liber Contemplationis" des Raimundus Lullus.

Akten des Internationalen Kongresses aus Anlass des 50-jähriges Bestehens des Raimundus-Lullus-Instituts der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, 25-28. November 2007 herausgegeben von Fernando DOMÍNGUEZ REBOIRAS, Viola TANGE-WOLF, Peter WALTER (Instrumenta Patristica et Mediaevalia. Subsidia Lulliana 4), Turnhout, Brepols 2011, XII i 488 pp.

L'any 1957, l'enyorat Friedrich Stegmüller, aprofitant el bressol que li proporcionava la Facultat de Teologia de la Universitat de Freiburg i Breisgau, feia néixer el Raimundus-Lullus-Institut, que pocs anys després començava d'ocupar un lloc eminent en el món de la medievalística per les edicions crítiques d'obres llatines de Ramon Llull, primer per compte propi i després dins el "Corpus Christianorum. Continuatio mediaevalis". És, doncs, encertat de commemorar l'efemèrides del mig segle de vida i d'activitat, recordant els noms dels qui més s'entestaren a cultivar el dit hort (V), i sobretot dedicant el volum que tenim a les mans, al primer i segurament principal dels llibres del Doctor Il·luminat, el *Llibre de contemplació*, equivalent a la *Summa theologiae* lul·liana.

Si el mig segle de vida del Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg i. Br. és un gran motiu de satisfacció, que obliga a presentar l'enhorabona als qui l'han feta possible i ocasió de recordar amb gratitud qui en fou el creador, el ja esmentat i recordat Prof. Dr. Stegmüller, la satisfacció augmenta fins a més que doblar-se pel fet que la celebració del cinquantenari del "Raimundus-Lullus-Institut" hagi estat aprofitada per a acomunar-hi la festa pels cinc-cents anys de la Facultat de Teologia de la Universitat de Freiburg-im-Breisgau i ambdues commemoracions s'hagin materialitzat en el llibre, el títol del qual encapçala la present recensió. L'atenció dels estudiosos de Ramon Llull, almenys des del moment en què, durant el segle XIX en fou reprès l'estudi, si bé és veritat que no ha oblidat el *Llibre de Contemplació*, també ho és que potser la seva mateixa magnitud sembla haver estat un fre a l'hora de decidir-se per la seva recerca. Per això el fet que un esplet d'uns vint estudiosos de l'obra de Ramon Llull hagin sumat els respectius esforços fins a oferir-nos-en el resultat en el present volum, quart de 'Subsidia Lul·liana', és raó complementària d'alegria per a tota la família lul·liana.

Recordades les successives seccions del dit llibre (VIII-IX), els responsables de l'aplec d'estudis sobre aquell important llibre lul·lià, han cercat de familiaritzar amb la situació textual bàsica del dit llibre, a partir d'una primera redacció en àrab, afirmada pel colofó de la traduc-

ció catalana dels dos volums manuscrits de Milà, datats el 8 de juliol del 1280, passant per aquesta, per una primera traducció llatina, donada pel mateix Ramon Llull a la Cartoixa de París (BN, lat. 3348) i per la segona, obra d'Iu Salzinger a partir del text català els primers decennis del segle XVIII i publicada en els volums IX i X de l'edició moguntina, que ha estat la base textual dels estudis presentats al Congrés Lul·lià Internacional, celebrat el novembre del 2007 (X). Atesa la importància de tot estudi sobre el *Llibre de Contemplació*, és elemental fer constar ací, autors i títols de les aportacions que el possible lector pot trobar en el volum que ens ocupa:

- Jordi GAYÀ ESTELRICH, *La versión latina del Liber contemplationis. Notas introductorias* (1-20).
- Gabriella POMARO, *La tradizione latina del Liber ccontemplationis: il manoscritto París, Bibliothèque nationale de France, lat. 3348A* (21-77).
- Viola TANGE-WOLF, *De diuisione huius libri: Zahlensymbolik und Zahlenkomposition im Liber contemplationis* (79-100);
- Thomas RICKLIN, "Ubique relinquamus signa letitia, quoniam haec est pars nostra et haec est sors" (Sap. 2, 9), Mutmassungen zur ersten *distinctio* des *Libre de contemplació* des Ramon Llull (101-121).
- Annemarie C. MAYER, Ein Gott und viele Eigenschaften. Zur Konstruktion von Lulls Gottesbild im *Liber contemplationis* (123-146) (123-146)..
- Peter WALTER, Gott: Trinität und Menschwerdung (*Liber contemplationis*, Kapitel 4-102). (147-167).
- Amador VEGA, Das Sehen und die Vision. Einblicke in die *vita ordinaria*. (*Liber contemplationis*, Kapitel 103-124). (169-180).
- Charles BURNETT, The Five Senses in Ramon Llull's *Liber contemplationis in Deum* (181-208). (181-208).
- Alexander FIDORA, Die drei Seelenkräfte, *Memoria, Intellectus* und *Voluntas* (209-225).
- Josep E. RUBIO, "Significatio" im *Liber contemplationis*, oder: Wie kann man durch die Betrachtung die Wahrheit finden? (227-237).
- Jorge USCATESCU BARRÓN, Die Bäume des Seins im *Liber contemplationis in Deum*. Lull's frühe Ontologie (271-316).
- Maarten J. F. M. HOONEN, "Sensualment sentim e entellectualment entenem." Glaubensbegründung im *Llibre de contemplació en Déu* (Kap. 238-254) des Raimundus Lullus (317-340).
- Fernando DOMÍNGUEZ REBOIRAS, Die Zehn Gebote (*Liber contemplationis*, Kapitel, 255-264): Keine Kodifizierung der Moral, sondern Verpflichtung zur Erkenntnis der Wirklichkeit (341-361).
- Marta M. M. ROMANO, La *Figura praedestinationis* nel *Liber contemplationis in Deum* di Raimondo Lulio (363-378).
- Alois M. HAAS, *Lulls Diskurs über die Liebe* (379-401).
- Felix HEINZER, *Sprechen über das Lieben des Menschen. Versuch einer Philologischen Annäherung an die Kapitel 279-314 von Lulls Liber contemplationis in Deum* (403-416).
- Mechthild DREYER, *Raimundus 'Quid sit contemplatio?'* (417-438).
- Franco CARDINI, *Contemplatio* und *Missio*. Einige Betrachtungen über den Zusammenhang zwischen Kreuzzug und Mission bei Ramon Llull (439-453).
- Alessandro MUSCO, Il cap. 366 del *Liber contemplationis: la Contemplatio in Deum tra hymnus e kyklos* (455-471).

Per a l'autor de la present recensió ha tingut un particular interès l'article de Franco Cardini, car, si no l'he entès malament, segons ell, després d'haver proclamat inicialment les exigències cristianes de la missió (continuitat amb l'actuació de Crist i dels dotze apòstols, res-

pecte inexcusable a la decisió lliure del possible neocristià en qüestions de fe), l'acceptació de la croada després de la caiguda de Sant Joan d'Acree el 1299, hauria obligat a replantejar tot el problema de la missió, car aquesta hauria hagut d'integrar les exigències de la croada, exigències que es redueixen sobretot en una: l'ús de la violència bèl·lica com a camí d'integració dels neocristians.

Sentint-ho molt, no em puc deixar convèncer per semblants idees, car, si no m'erro a l'hora de llegir les pàgines de Ramon Llull, entre les quals compto no sols les del *Llibre de Contemplació* (en el qual, per cert, no recordo mai haver trobat cap referència a la croada), ans sobretot les escrites amb motiu de la iniciativa defensiva dels papes immediatament després de l'esmentada pèrdua del darrer reducte 'cristià' a Terra Santa, com serien les *De modo conuertendi infideles*, car, si no m'equivoco, l'objectiu dels nous texts no és pas el de fer-se enrere en les exigències, acabades de recordar, de la conversió cristiana, ans ben al revés, el de reafirmar-ne la validesa absoluta; i la gran raó és que Llull no considera la croada com una alternativa a la missió cristiana, que hauria d'ésser, com sempre, coronada per la conversió dels infidels, ans com un fet nou que el realisme polític obligava a posar al costat del desplegament d'activitat encaminada a la conversió. Perquè per a un cristià dels darrers decennis del segle XIII i primers dels XIV, en què els papes es deien sobretot interessats a la recuperació de la Terra Santa, aquest objectiu a obtenir amb la croada, de cap manera no es podia confondre amb la missió i la conversió, car l'objectiu de la croada no era el de convertir infidels ni ningú, ans el de posar la terra (possiblement en forma d'unitats polítiques com podia ésser el Regne de Jerusalem) sota la doble sobirania cristiana dels reis i del papa, sobirania que podia tenir repercussions en la missió, però que no necessàriament en tenia, com ho demostren tantes situacions nostres contemporànies de terres de sobirania cristiana de fet i de dret habitades per infidels (casos de l'illa de Menorca i de tantes comarques del Regne de València i a Catalunya, les terres de l'Ebre). Els suggeriments proposats per Llull en els escrits en què responia a la invitació dels papes posteriors al 1291 (finalment li feien cas!) són destinats a la reconquesta bèl·lica de les terres de Palestina, no pas a la conversió d'infidels. I si algú manifestés la seva estranyesa davant les noves pàgines de Ramon Llull, només li recomanaria de llegir en el capítol 236 del *Llibre de contemplació*, el seu punt núm. 15, en el qual trobarà aplicada a la cristiandat medieval (segurament no a l'Església actual, que no és de Cristiandat) aquella doctrina vàlida per a tothom, la que 'la defensa (davant l'atac) és natural'. És la situació que es donava amb motiu de l'atac i la caiguda de Sant Joan d'Acree, davant la qual els papes cridaven a defensa bèl·lica amb la croada.

La possible divergència en algun dels punts d'aquest llibre de cap manera no ha de posar sordina en la satisfacció que hom sent davant el fet que, finalment, el *Llibre de contemplació*, s'hagi convertit en un centre d'estudis del pensament lul·lià. Mercès, doncs, i 'ad maiora'.

Josep Perarnau

Ramon LLULL, *Llibre de l'És de Déu. Llibre de la coneixença de Déu. Llibre de Déu*. Edició crítica de Guillem A. AMENGUAL BUNYOLA (Nova edició de les obres de Ramon Llull, IX), Palma de Mallorca, Patronat Ramon Llull 2010, 202 pp.

Els tres títols ara publicats foren escrits per llur autor en un moment en què, tal com diu ell mateix en el colofó dels *Principia philosophiae connexa*, estava profundament "praeoccupatus per Studium Arabicum", frase que no és res més que un calc, com tants d'altres (26-30), del català "preocupat per l'Estudi Àrab" (és a dir, per l'Escola de Miramar), tant de preocupat que ell, tallà en sec a París l'elaboració de l'esmentat llibre de filosofia pura i corregué a Mallorca, capficat, tal com li acabem de llegir, per la situació de perill de mort en què es trobava Miramar, condemnat per Jaume II de Mallorca pel gravíssim crim d'haver seguit funcionant